

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

від «23» серпня 2019 року
(протокол № 1)

СП 06 Диференціальна діагностика мовленнєвих вад
(назва освітнього компоненту)

ПРОГРАМА
обов'язкової навчальної дисципліни
підготовки магістра
(назва освітнього ступеня)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
(шифр і назва спеціальності)

Бердянськ
2019 рік

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: О.В. Ревуцька, канд. пед. наук, доцент кафедри прикладної психології та логопедії

БЕРДЯНСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету «20» червня 2019 року, протокол №8

ВСТУП

Програма обов'язкової навчальної дисципліни *«Диференціальна діагностика мовленнєвих вад»* складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня *магістр*, галузі знань *01 Освіта/Педагогіка*, спеціальності *016 Спеціальна освіта*.

Предметом навчальної дисципліни є діагностика різних мовленнєвих порушень.

Міждисциплінарні зв'язки: при складанні програми враховувались міждисциплінарні зв'язки з використанням отриманих знань в галузі педагогічних, психологічних, лінгвістичних, медичних наук: спеціальна педагогіка, спеціальна психологія, невропатологія, логопедія, психолінгвістика.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою навчальної дисципліни *«Диференціальна діагностика мовленнєвих вад»* є забезпечення засвоєння здобувачами вищої освіти знань теоретичних основ диференційної діагностики мовленнєвих вад у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку та впровадження в практику найбільш продуктивних методик діагностування дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

1.2. Основними завданнями дисципліни *«Диференціальна діагностика мовленнєвих вад»* є:

- засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних основ та принципів диференціальної діагностики для виявлення та проведення обстеження дітей з тяжкими порушеннями мовлення дошкільного та молодшого шкільного віку;

- оволодіння знаннями та уміннями практичного застосування методів диференціальної діагностики мовленнєвих вад разом із підготовкою практичного матеріалу для обстеження;

- оволодіння уміннями розробляти схеми обстеження, добирати завдання, виділяти якісні та кількісні параметри оцінок виконання завдань для різних форм порушень.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні набути таких компетентностей:

1. Критичність та самокритичність. Здатність знаходити потрібну інформацію, застосовувати методологію для досягнення обґрунтованого висновку. Готовність використовувати сучасні досягнення логопедії та спеціальної психології для вирішення освітніх завдань.

2. Працювати самостійно. Здатність працювати самостійно, розробляти стратегії, спрямовувати зусилля на результат, представляти результат вчасно.

3. Застосування системи загальних, спеціальних дидактичних та психологічних знань у професійній діяльності.

4. Здатність до аналізу, систематизації, узагальнення наукових джерел. Знання ресурсів, доступних для проведення наукового дослідження.

5. Здатність використовувати інструментарій інших гуманітарних наук відповідно до наукового проекту.

6. Здатність використовувати відповідну термінологію; володіння уміннями орієнтації в системі освітніх та корекційних програм зі спеціальності *«Спеціальна освіта»*, структурування методичного матеріалу.

Та демонструвати такі результати навчання:

- фундаментальні знання з циклу професійної та практичної підготовки для розуміння структури мовленнєвих порушень у дітей, теоретичних основ диференційної діагностики мовленнєвих вад у осіб різного віку, особливостей проведення логопедичної роботи при порушеннях психофізичного розвитку;

- здатність використовувати інформаційно-комунікативні технології в науковому дослідженні. Володіння основними методами пошуку, збору, зберігання, обробки, надання, розповсюдження інформації, необхідної для здійснення науково-дослідної діяльності; здатність застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в процесі корекційно-розвивальної діяльності;

- фундаментальні знання щодо застосування логодидактичних і психофізіологічних основ навчання дітей та володіння ефективними методами й прийомами корекційної роботи;

- здатність до аналізу, систематизації, узагальнення інформації з наукових джерел;

- здатність використовувати інструменти інших гуманітарних, природничих та точних наук для вирішення завдань дослідження;

- здатність обирати та використовувати сучасні інноваційні, науково обґрунтовані методи, прийоми та засоби для організації освітнього процесу.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС / 90 годин.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні та методичні основи диференціальної діагностики мовленнєвих вад

Тема 1.1. Теоретичне підґрунтя диференціальної діагностики мовленнєвих вад

Завдання та проблеми диференціальної діагностики. Необхідність і важливість відокремлення подібних мовленнєвих станів. Історичний аспект діагностики (атестація, тестування, екзаменування, опитування, контрольні завдання, анкетування).

Принципи комплексної логопедичної діагностики: принцип системного вивчення дитини та системи корекційних заходів; комплексний підхід як один з основних педагогічних принципів, реалізація діяльнісного принципу дозволяє визначити тактику корекційного впливу, принцип динамічного вивчення, тісно пов'язаний із розробкою положень Л. Виготського про основні закономірності розвитку нормальної та аномальної дитини; принцип «зверху донизу», який ставить у центр уваги «завтрашній день розвитку», принцип якісного аналізу даних, які були одержані під час педагогічної діагностики.

Тема 1.2. Методичні рекомендації до логопедичної діагностики

Проблеми логопедичної діагностики. Класифікації мовленнєвих порушень у клінічному і психолого-педагогічному аспектах. Класифікації мовленнєвих порушень – клініко-педагогічна та психолого-педагогічна: час заснування та введення до обігу; прибічники, принцип групування мовленнєвих порушень, аспекти, властивість, педагогічна мета класифікації, зручність у застосуванні; групи порушень мовлення.

Логопедичний висновок при обстеженні дошкільників: обстеження дошкільників із нормальним інтелектом, обстеження дошкільників з інтелектуальною недостатністю. Логопедичний висновок при обстеженні школярів: обстеження

школярів з нормальним інтелектом, обстеження школярів з інтелектуальною недостатністю.

Медична класифікація «Міжнародна статистична класифікація хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям» (МКХ-10).

Змістовий модуль 2. Логопедична діагностика

Тема 2.1. Обстеження дітей як найважливіший етап логопедичної роботи

Система планування і проведення діагностичної роботи логопеда в умовах спеціального дошкільного закладу для дітей із порушеннями мовлення. Особливості діагностичної роботи в різних типах установ для дітей із мовленнєвою патологією. Вивчення документації – особистих справ, мовленнєвих карт, індивідуальних зошитів дітей. Розділи логопедичного обстеження. Особливості обстеження дітей із різними порушеннями мовлення.

Схема обстеження дитини з фонетико-фонематичним порушенням (дислалія, стерта дизартрія, ринолалія); схема обстеження дитини із загальним недорозвиненням мовлення; схема обстеження дитини із заїканням. Обґрунтування логопедичного діагнозу. Багаторівневий логопедичний висновок на основі медичного, логопедичного, психологічного аспектів класифікацій.

Тема 2.2. Діагностика мовленнєвих вад у дітей у ранньому віці

Мовленнєві вади в ранньому віці. Діагностика мовленнєвих вад у дітей у ранньому віці. Перший крик при народженні. Відмовлення від годування груддю. Ознаки неврологічної симптоматики – згладженість носо-губних складок, спастичність; насильницькі рухи у дітей; відсутність безумовних рефлексів; в'ялість язика; гіпотонічність губ; судомний синдром, гіпертензійний, синдром гіпотрофії.

Огляд новонароджених (шкала Апгар). Співвідношення ознак незрілості та ушкодження центральної нервової системи. Обстеження дітей раннього віку. Загальна характеристика відхилень у розвитку мовлення в дітей раннього віку. Обстеження мовленнєвого розвитку дітей раннього віку. Обстеження домовленнєвого розвитку дитини: I етап (період новонародженості); II етап (1-3 місяці); III етап (3-6 місяців); IV етап (6-9 місяців); V етап (9-12 місяців). Обстеження мовлення дитини переддошкільного віку: психолого-педагогічне обстеження, логопедичне обстеження дитини, анкета для батьків.

Змістовий модуль 3. Диференціальна діагностика порушень вимовного рівня мовлення

Тема 3.1. Диференціальна діагностика порушень фонаційного оформлення висловлювання: звуковимови

Диференціальна діагностика дислалій за різними критеріями: фізіологічні особливості мовлення та дислалія; функціональна та механічна дислалія; сенсорна, моторна та сенсомоторна дислалія; поліморфна та мономорфна дислалія. Диференціація дислалій.

Диференціальна діагностика ринолалій: відкрита, закрита та мішана ринолалія. Диференціальна діагностика відкритої органічної та функціональної ринолалії, закритої органічної та функціональної ринолалії, змішаної ринолалії за параметрами: етіопатогенез; прояви мовленнєвих порушень; особливості діагностики.

Диференціальна діагностика дизартрій за локально-діагностичними ознаками: кіркова, підкіркова, мозочкова, бульбарна, псевдобульбарна форми дизартрії. Диференціальна діагностика дизартрій за синдромологічною класифікацією: спастико-паретична, спастико-регідна, спастико-гіперкінетична, атактико-гіперкінетична.

Диференціальна діагностика дизартрій за ступенем ураження: дизартрія III ступеня (легка), дизартрія II ступеня (середньої тяжкості), дизартрія I ступеня (тяжка). Диференціальна діагностика дизартрій за ступенем зрозумілості мовлення для оточуючих.

Основні показники діагностики дизартрій: міміка, дихання, голосоутворення, рефлекторні рухи язика, формоположення язика, утримання артикуляційної пози, рухи язика, м'яке піднебіння, рухи губ, гіперкінези, оральні сінкінези, звуковимова.

Тема 3.2. Диференціальна діагностика порушень темпу мовлення, голосу

Диференціальна діагностика порушень темпу та ритму мовлення. Подібність і розбіжність запинок несудомного й судомного характеру. Найбільш типові розбіжності тахілалії (баттаризму, полтерну) і заїкання. Порівняльна характеристика різних форм заїкання: невротична форма заїкання та неврозоподібна форма заїкання.

Класифікація голосових порушень.

Змістовий модуль 4. Диференціальна діагностика системних порушень мовлення

Тема 4.1. Диференціальна діагностика порушень структурно-семантичного оформлення висловлювання

Диференціальна діагностика алалій: сенсорна, моторна, сенсомоторна алалії. Мовленнєва та немовленнєва симптоматика алалії.

Диференціальна діагностика афазій: акустико-гностична (сенсорна); акустико-мнестична; семантична; аферентна моторна; еферентна моторна; динамічна.

Тема 4.2. Диференціальна діагностика загального недорозвинення мовлення

Диференціальна діагностика загального недорозвинення мовлення.

Клінічні види загального недорозвинення мовлення, за О. Мастюковою: перша група – неускладнений варіант загального недорозвинення мовлення; друга група – ускладнений варіант загального недорозвинення мовлення церебрально-органічного генезу (гіпертензійно-гідроцефальний, церебрастенічний синдром та рухові розлади); третя група – стале та специфічне мовленнєве недорозвинення – моторна алалія.

Рівні мовленнєвого недорозвинення за Р. Левіною, Т. Філічевою. Характеристика дітей із I рівнем розвитку мовлення, характеристика дітей із II рівнем розвитку мовлення, характеристика дітей із III рівнем розвитку мовлення, характеристика дітей із IV рівнем розвитку мовлення.

Змістовий модуль 5. Диференціальна діагностика складних мовленнєвих порушень

Тема 5.1. Диференціальна діагностика подібних порушень усного мовлення

Диференціальна діагностика фонетичних порушень. Диференціальна діагностика дислалії та ринолалії, дислалії та стертої дизартрії. Порівняльна характеристика дітей, що мають легкі форми дизартрій і функціональні дислалії (Р. Мартинова).

Диференціальна діагностика експресивної алалії. Відмінність експресивної алалії від імпресивної (сенсорної) алалії. Відмінність експресивної алалії від глухонімоти. Відмінність експресивної алалії від порушення розвитку мовлення при туговухості. Відмінність експресивної алалії від «простої» (тимчасової) затримки мовленнєвого розвитку. Відмінність експресивної алалії від дитячої моторної афазії. Відмінність експресивної алалії від фонематичної дислалії. Відмінність експресивної алалії від анартії й дизартрії. Відмінність експресивної алалії від афонії. Відмінність експресивної алалії від фонетичних розладів, обумовлених дефектами будови периферичного артикуляційного апарата. Відмінність експресивної алалії від

порушення розвитку мовлення, обумовленого розумовою відсталістю. Відмінність експресивної алалії від дитячого аутизма (синдром Каннера). Диференціальна діагностика сенсорної алалії й туговухості.

Тема 5.2. Диференціальна діагностика загального недорозвинення мовлення та інших порушень

Диференціальна діагностика загального недорозвинення мовлення та інших порушень: загальне недорозвинення мовлення і сповільнений темп мовленнєвого розвитку (затримка мовленнєвого розвитку); загальне недорозвинення мовлення й олігофренія; загальне недорозвинення мовлення й затримка психічного розвитку; загальне недорозвинення мовлення й порушення слуху; загальне недорозвинення мовлення й ранній дитячий аутизм (РДА).

Змістовий модуль 6. Диференціальна діагностика порушень писемного мовлення

Тема 6.1. Диференціальна діагностика дисграфій

Механізм виникнення дисграфій. Диференціальна діагностика дисграфій: за О. Токаревою – акустичні, оптичні, моторні; за Р. Лалаєвою – артикуляторно-акустична, на основі порушень диференціації фонем, на основі порушень мовного аналізу та синтезу, аграматична, оптична.

Тема 6.2. Диференціальна діагностика дислексій

Механізми виникнення дислексій. Диференціальна діагностика дислексій: за О. Токаревою – акустичні, оптичні, моторні, за Р. Лалаєвою – оптична, мнестична, фонематична, семантична, граматична, тактильна (у сліпих дітей).

3. Рекомендована література

Базова

1. Голуб Н.М., Потамошнієва О.М., Хребтова Н.П. Диференційна діагностика мовленнєвих порушень : методичні рекомендації. Харків : ХНПУ, 2007. 66 с.
2. Диагностика нарушений речи у детей и организация логопедической работы в условиях дошкольного образовательного учреждения : сб. метод. рекомендаций. Санкт-Петербург : Детство-пресс, 2001. 240 с.
3. Ефимов И.О. РЕЧЬ. Современная нейрофизиология речи и слуха. Санкт-Петербург : Диля, 2009. 144 с.
4. Логопедія: підручник / за ред. М.К. Шеремет. Київ : Видавничій Дім «Слово», 2018. 856 с.
5. Крутій К.Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя : ЛПС-ЛТД, 2005. 208 с.
6. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих: у 2-х ч. Київ : ЛТД, 2005. 272 с., 183 с.
7. Методы обследования речи детей : пособие по диагностике речевых нарушений / под общ. ред. проф. Г.В. Чиркиной. Изд. 4-е, доп. Москва : АРКТИ, 2005. 240 с.
8. Ревуцька О.В. Диференціальна діагностика мовленнєвих вад: навчальний посібник. Бердянськ : ФОП Ткачук О.В, 2014. 200 с.
9. Рібцун Ю.В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Харків : Основа», 2013. 238 с.
10. Соботович Є.Ф. Вибрані праці з логопедії. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 308 с.

Допоміжна

1. Андрусишина Л. До питання про диференційну діагностику в логопсихології. *Дефектологія. Особлива дитина*. 2013. № 4. С. 23-27.
2. Гуцал Л. Диференційований підхід у корекційній роботі з учнями, що мають дислалію. *Дефектолог*. 2008. № 1. С. 14-15.
3. Давидова О. Диференційна логопедична діагностика порушень мовленнєвого розвитку. *Дефектолог*. 2008. № 8. С. 6-19.
4. Кандиба Т. Затримка активного мовлення у дітей раннього віку. *Дефектолог*. 2008. № 1. С. 18-19.
5. Кирієнко Т. Діагностика та аналіз (схеми). *Палітра педагога*. 2001. № 4. С. 28-31.
6. Манько Н. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей раннього віку. *Дефектологія*. 2006. № 1. С. 41-44.
7. Маяковська Т.І. Обстеження дітей із загальним недорозвитком мовлення. *Дефектолог*. 2008. № 2. С. 7-21.
8. Пахомова Н. Діагностика мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку із стертою дизартрією до навчання у школі. *Дефектологія*. 2006. № 4. С. 44-46.
9. Рібцун Ю.В. Розмежування алалій та інших мовленнєвих і немовленнєвих вад. URL: www.kristti.com.ua
10. Серьогін Ю. Рання діагностика патологічних відхилень у розвитку психічних функцій і артикуляційного апарату в новонароджених. *Дефектологія*. 2000. № 4. С. 9-13.
11. Стадненко Н. Роль диференціальної діагностики розумового розвитку дітей під час розробки стандартів освіти. *Дефектологія*. 2001. № 1. С. 5-7.
12. Шеремет М.К., Манько Н.В. Діагностичні завдання для обстеження дитини раннього віку. *Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів*. 2007. № 2. С. 39-44.

4. Методи навчання: словесні (бесіда, лекція, розповідь, пояснення, дискусія тощо); наочні (спостереження, демонстрація тощо); практичні.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

6. Система оцінювання:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним

7. Додаткова інформація:

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.pdkintl.org/kappan/k0206sti.htm>
2. <http://www.ussf.kiev.ua>
3. www.canada-ukraine.org
4. http://www.learning.gov.ab.ca/k_12/specialneeds
5. <http://www.bdpu.org/>
6. <http://www.logoped.ru/>
7. <http://logopediya.com/>
8. <http://www.logoped.pro/>
9. <http://www.logoped.org/>